Liste des manuscrits grecs de la Bibliothèque Vaticane

par
Constantin Palaeocappa

publiée par

Henri Omont

dans la

Revue des bibliothèques,
Tome XIX,
p. 432-438
1909

LISTE DE MANUSCRITS GRECS

DE LA BIBLIOTHÈQUE VATICANE.

PAR

CONSTANTIN PALAEOCAPPA.

Le manuscrit grec 3064 de la Bibliothèque nationale, parmi différents catalogues de manuscrits et livres grecs des anciennes bibliothèques de Fontainebleau, du cardinal Bessarion, de Guillaume Pellicier, de Jérôme Fondule, d'Antoine Eparque et d'Alde Manuce, contient aux fol. 70-73 une liste anonyme et alphabétique de 142 manuscrits grecs. L'écriture de ce petit cahier est de la main élégante et rapide de Constantin Palaeocappa[1], l'un des copistes, qui, avec Ange Vergèce, dressèrent au milieu du XVIe siècle l'inventaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque royale de Fontainebleau[2]; mais l'indication du contenu, qui se trouvait ajoutée au haut du fol. 70 et au verso du fol. 73, a été soigneusement enlevée en ces deux endroits.

On y peut reconnaître cependant un extrait du catalogue alphabétique des manuscrits de la Bibliothèque Vaticane, dressé sous le pape Paul III par le grec Michel Rhosaïtes[3] et dont le bibliothécaire Agostino Steuco avait envoyé, vers 1540, un exemplaire au cardinal de Ferrare, Hippolyte II d'Este, sans doute pour l'offrir au roi François Ier[4]. Les titres de manuscrits relevés par Constantin Palaeo-

1. Voir la notice sur Constantin Palaeocappa en tête du *Catalogue des manuscrits grecs copiés à Paris au* XVIe *siècle*, publié dans *l'Annuaire de l'Association pour l'encouragement des Études grecques en France* (1886), t. XX, pp. 241-279.

2. Voir les *Catalogues des manuscrits grecs de Fontainebleau sous François Ier et Henri II* (Paris, 1889, gr. in-4°), p. IV et suiv.

3. Voir *Codices manuscripti graeci Reginae Suecorum Bibliothecae Vaticanae...*, digessit H. Stevenson senior (Romae, 1888, in-4°), p. 115-116.

4. Ce catalogue alphabétique de la Bibliothèque Vaticane encore inédit et conservé sous le numéro 3062 des manuscrits grecs de la Bibliothèque nationale,

cappa, au cours de sa lecture de cet inventaire alphabétique, semblent avoir été ainsi notés pour conserver la mention de volumes, dont la copie pouvait compléter et enrichir les collections de la Bibliothèque royale.

H. OMONT

[A.]

1. Ἀστρονομικὸν βιβλίον πολλὰ περιέχον Ἰσαὰκ μοναχοῦ, Φιλοπόνου, Πτολεμαίου, Θεοδόρου, Θέωνος, Χρυσολωρᾶ.
2. Εὐκλείδου στοιχείων ὅροι. Ἀριστείδου κατὰ τῶν ἐξορχουμένων.
3. Ἰσαὰκ μοναχοῦ περὶ εὑρέσεως τῶν τετραγωνικῶν πλευρῶν τῶν μὴ ῥητῶν τετραγώνων ἀριθμῶν. Ποίημα Σιάμψ τοῦ Πέρσου περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἀστρολάβου.
4. Ἀριστοτέλους ἠθικῶν Νικομαχείων μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ, καὶ τινὰ τοῦ ἁγίου Μαξίμου.
5. Ἀριστοτέλους περὶ ἀτόμων γραμμῶν.
6. Ἀπορίαι φυσικαὶ κατὰ τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους δόξαν, καὶ λύσεις.
7. Ἀπολλωνίου Περγαίου κωνικῶν, ζήτει ἐν τῷ Κ.
8. Ἀριθμοί.
9. Ἀνθεμίου περὶ παραδόξων μηχανημάτων.
10. Ἀπολλωνίου κωνικά. Σερήνου Ἀντίνσεως φιλοσόφου περὶ κυλίνδρου τομῆς βιβλία β′.
11. Ἀριστάρχου περὶ μεγεθῶν καὶ ἀποστημάτων ἡλίου καὶ σελήνης, ζήτει ἐν τῷ Ε, καὶ Θ, καὶ Κ.
12. Ἀριστείδου τοῦ Κοιντιλιανοῦ περὶ μουσικῆς γ′, ζήτει ἐν τῷ Ε.
13. Ἀριστοτέλους ἁρμονικῶν γ′, ζήτει ἐν τῷ Κ.
14. Ἀστρολάβου κατασκευὴ, ζήτει ἐν τῷ Π.

B.

15. Ὀλυμπιοδώρου εἰς τὸν Φίληβον καὶ Φαίδωνα Πλάτωνος, ἄνευ ἀρχης.
16. Βιβλίον περιέχον τὴν μεταβολὴν τῶν μετάλλων, λεγόμενον Χυμική. *Archimia.*

forme un volume in-4°, de 120 feuillets; au verso d'un feuillet préliminaire on lit l'envoi suivant :

Αὐγουστῖνος Ἰγουβῖνος, ἐπίσκοπος καὶ βιβλιοθηκάριος τῆς βιβλιοθίκης τῆς ἐν Βατικάνῳ καὶ ἱερῷ παλατίῳ, ἐκέλευσε καταλέξαι τουτονὶ τὸν ἔλεγχον καὶ πέμψαι τῷ αἰδεσιμωτάτῳ καὶ λαμπροτάτῳ Ἱπτολύτῳ χαρδινάλει τῆς Φερραρίας τῷ τοῦ μεγίστου βασιλέως φιλτάτῳ, καὶ ὥσπερ ἀγαπητῷ αὐτοῦ υἱῷ· ὃν ὁ τῶν Χριστιανῶν μέγιστος, καὶ βασιλέων ἁπάντων ἄριστος βασιλεὺς, διὰ τὰς αὐτοῦ παντοίας καὶ θείας ἀρετὰς φιλεῖ, καὶ ἀεὶ ἥδεται σύνεδρον αὐτὸν ὁ ἀριστήν τε καὶ συνεπαδὸν ἔχειν, Ἱππόλυτον τὸ μέγα κῦδος τῆς Ἰταλίας.

17. Πεντάβιβλος περὶ τῆς μαθηματικῆς τέχνης.
18. Βησσαρίωνος πρὸς Γεμιστὸν ἀντεπισταλτικαὶ ἐπιστολαί, ζήτει ἐν τῷ Ο.

Γ.

19. Γεμίνου εἰσαγωγὴ εἰς τὰ μετέωρα. Μέθοδοι εὔχρηστοι πρὸς τοὺς ἀπὸ μορίων πολλαπλασιασμοὺς κατὰ τὸν τῆς ἀστρονομίας κανόνα πλέον τῶν ἄλλων μεθόδων σώζουσαι τὴν ἀκρίβειαν πᾶσαν. Περὶ κατασκευῆς ἀστρολάβου.
20. Γαλήνου περὶ κατακλίσεως προγνωστικὰ ἐκ τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, ζήτει ἐν τῷ Ι.
21. Γαυδεντίου φιλοσόφου ἁρμονικὴ εἰσαγωγή, ζήτει ἐν τῷ Κ.
22. Γερμανοῦ, ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς Μαρῖνον ὕπατον καὶ ἀντιγραφέα λόγοι περὶ ὅρων ζωῆς, ζήτει ἐν τῷ Ν.
23. Γρηγορίου ἀκινδύνου περὶ τοῦ φωτὸς τοῦ ἐν τῷ Θαβωρίῳ, ζήτει ἐν τῷ Ν.

Δ.

24. Διοφάντου Ἀλεξανδρέως ἀριθμητικὴ βιβλία ἕξ.
25. Δημοφίλου ἐκ τῶν Πυθαγορίου.
26. Δαμιανοῦ τοῦ Ἡλιοδώρου Λαρισσαίου κεφαλαία τῶν ὀπτικῶν ὑποθέσεων ιβ′, ζήτει ἐν τῷ Ε.

[Ε.]

27. Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου παράφρασις εἰς τὰ ὕστερα ἀναλυτικά.
28. Πορφυρίου τῶν πρὸς τὰ νοητὰ ἀφορμῶν κεφάλαια λγ′. Πρόκλου Διαδόχου στοιχείωσις θεολογικὴ κεφάλαια σ′. Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς Πλατωνικῆς θεολογίας βιβλία β′. Ἑρμοῦ τοῦ Τρισμεγίστου Ποιμάνδρης.
29. Ἐξηγητὴς ἀνώνυμος εἰς τὴν τετράβιβλον τοῦ Πτολεμαίου. Πτολεμαίου ἁρμονικῶν α′.
30. Σχόλια εἰς τὰ Εὐκλείδου στοιχεῖα βιβλία ιγ′.
31. Εὐκλείδου στοιχείων τριακαίδεκα.
32. Εὐκλείδου μαθηματικὰ καὶ γεωμετρικά.
33. Εὐκλείδου γεωμετρικά. Λογιστικὴ Βαρλαὰμ μοναχοῦ.
34. Ἑρμείου Πλατωνικοῦ εἰς τὸν Φαῖδρον.
35. Ἐξήγησις τῶν φυσικῶν.
36. Εὐκλείδου στοιχείων ὅροι.
37. Εὐκλείδου γεωμετρικὴ στοιχείωσις.
38. Εὐκλείδου κατοπτρικά.
39. Εὐτοκίου Ἀσκαλωνίτου εἰς τὸ πρῶτον τοῦ Ἀπολλωνίου κωνικῶν.
40. Εὐκλείδου δεδόμενα, τὰ φαινόμενα.
41. Ἑρμοῦ τοῦ Τρισμεγίστου μέθοδος εἰς πᾶσαν καταρχήν.
42. Ἑρμηνεία τοῦ σεισμολογίου τῶν ιβ′ ζωδίων.
43. Εὐτοκίου εἰς τὸ δ′ τῶν Ἀπολλωνίου κωνικῶν.

44. Ἐρασθένους, ἴσως Ἐρατοσθένους, ἐν ἄλλῳ Ἱππάρχου, εἰς τὰ Ἀράτου φαινόμενα.

H.

45. Ἥρωνος γεωπονικῶν.

Θ

46. Θεοδοσίου σφαιρικὰ καὶ ἄλλα καλά, σὺν οἷς καὶ Εὐτοκίου εἰς τὸ β′ τῶν Ἀπολλωνίου κωνικῶν.
47. Πρόκλου τοῦ Λυκίου Πλατωνικοῦ ἀνάπτυξις τῆς θεολογικῆς στοιχειώσεως.
48. Πρόκλου Διαδόχου στοιχείωσις θεολογική. Θεοδωρήτου ἑλληνικῶν παθημάτων.
49. Θέωνος Ἀλεξανδρέως ἐπιτομὴ καὶ ἔφοδος εἰς τοὺς προχείρους κανόνας.
50. Σχόλια εἰς τὸ πρῶτον τῆς μεγάλης συντάξεως. Θωμᾶ πρώτη θεολογία, ἀτελής.
51. Θέωνος Ἀλεξανδρέως ἑτέρα διάταξις.
52. Θέωνος καὶ ἑτέρων μαθηματικῶν προλεγόμενα εἰς τὴν μεγάλην σύνταξιν.
53. Θέωνος σύνοψις τῆς ὅλης μουσικῆς.
54. Θέωνος εἰς τὸ ὄγδοον τῆς μεγάλης συντάξεως.
55. Θεοδώρου Μιτυληνιώτου, ἴσως Μιτυληναίου, πῶς δεῖ κατασκευάζειν τὴν ἐν τῷ ἀστρολάβῳ ἀράχνην.
56. Θεοφίλου φιλοσόφου πόνοι πεφὶ καταρχῶν πολεμικῶν.

I.

57. Ἰωάννου τοῦ γραμματικοῦ ἐξήγησις εἰς τὸ α′ τῆς Νικομάχου ἀριθμητικῆς, καὶ ἄλλα πολλά.
58. Ἰαμβλίχου λόγοι, περὶ τῆς Πυθαγορικῆς αἱρέσεως βιβλία γ′.
59. Ἰσαὰκ μοναχοῦ εἰς τὸ εὑρισκόμενον ἐν τῇ γεωγραφίᾳ πρῶτον σχῆμα.
60. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ λογικὴ καὶ φιλοσοφία.
61. Ἰωάννου Φιλοπόνου περὶ ἀστρολάβου.
62. Ἰσαὰκ μοναχοῦ περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀστρολάβου. *Aliud volumen* περὶ ἡλιακῶν καὶ σεληνιακῶν κύκλων.
63. Ἰωάννου τοῦ Πεδιασίμου περὶ μετρήσεως γῆς.
64. Ἰωάννου τοῦ Πεδιασίμου εἰς τὸ ἐν τῇ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀποδεικτικῇ εὑρισκόμενον ὅτι οἱ δύο κῦβοι κῦβος.
65. Ἱππάρχου τῶν Ἀράτου καὶ Εὐδόξου φαινομένων ἐξηγησέων.
66. Ἰωάννου τοῦ Κλίμακος προθεωρία.
67. Ἰωάννου ὑπάτου ἔκδοσις εἰς τὰ τοπικά.

K.

68. Κανόνια τῶν χρόνων τῶν πλανήτων.
69. Κλαυδίου Πτολεμαίου ἁρμονικὰ τὰ εὑρισκόμενα.
70. Κλεομήδους κυκλικῆς θεωρίας καὶ ἄλλα, καὶ περὶ ἀστρολάβου.
71. Κανόνες τοῦ μήκους καὶ πλάτους τῶν πόλεων, καὶ ἄλλα.
72. Κλεονείδου εἰσαγωγῆς ἁρμονικῆς καὶ ἄλλα τῶν ἄλλων περὶ τοῦ αὐτοῦ, καὶ ἀστρολογικά. Κωνικὰ Ἀπολλωνίου. Σερήνου περὶ κυλίνδρου τομῆς.
73. Πρόκλου Διαδόχου ὑποτύπωσις τῶν ἀστρονομικῶν σὺν σχολίοις. Κάνονες ἀστρολάβου.
74. Κατασκευὴ ἢ μεταποίησις μετάλλων, καὶ ἄλλα περὶ τῶν αὐτῶν.
75. Πτολεμαίου περὶ τοῦ μεγέθους τοῦ ἐνιαυσιαίου χρόνου σὺν σχολίοις, καὶ ἄλλα.
76. Πτολεμαίου πῶς δεῖ τὰς ἀκριβεῖς περιοδικὰς ἡλίου καὶ σελήνης συζυγίας ἐπισκέπτεσθαι.
77. Πτολεμαίου φύσεις ἀπλανῶν ἀστέρων.
78. Πτολεμαίου ἁρμονικὰ κεφάλαια ιϛʹ.
79. Πτολεμαίου περὶ τῶν ἐν ἁρμονικοῖς κριτηρίων.
80. Κλειδίον ἀστρονομικόν.
81. Πτολεμαίου ἁρμονικὰ τὰ εὑρισκόμενα.
82. Πτολεμαίου μαθηματικῆς συντάξεως ιγʹ.
83. Πτολεμαίου βιβλίον ἕτερον περὶ τῶν αὐτῶν.
84. Πτολεμαίου γεωγραφικῆς ὑφηγήσεως. Μανουὴλ τοῦ Βρυενίου ἁρμονικῆς εἰσαγωγῆς, καὶ ἄλλα καλά.
85. Λατίνου τινὸς ἀσκοῦντος ἐν τοῖς προαστείοις τοῦ Παρισίου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.
86. Λογιστικὴ Βαρλαὰμ μοναχοῦ.
87. Ἀριστοτέλους τινὰ ἀφανῆ. Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ κατὰ Εὐνομίου.
88. Πυθαγορικὰ ἔπη στοιχείωσιν ἐπέχοντα τῆς τελεωτάτης τῶν Πυθαγορικῶν φιλοσοφίας.
89. Μανουὴλ τοῦ Κομνήνου ἀπολογητικὸν ὑπὲρ ἀστρονομίας.
90. Μαξίμου τινὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ἠθικῶν Νικομαχείων.
91. Μυστικὴ θεολογία.
92. Μέτρα καὶ σταθμοὶ μιλίου καὶ σταδιού.
93. Μιχαὴλ τοῦ Ψελλοῦ ἐξήγησις τῶν Χαλδαϊκῶν ῥητῶν.
94. Μαξίμου τοῦ Πλανούδου σχόλια τῆς ἀριθμητικῆς Διοφάντου ἐν δύσι βιβλίοις.
95. Μαξίμου τοῦ Πλανούδου τεχνολογία εἰς τὸν διάλογον τοῦ Φιλοστράτου.
96. Μαξίμου ἕτερα κεφάλαια.
97. Μεθοδίου φιλοσόφου ἀκριβεστάτη ἐκλογὴ ἐκ τῶν παραλλήλων, περὶ τῆς διακρίσεως.

98. Νικηφόρου τοῦ Γρηγορᾶ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν μέγαν λογοθέτην περὶ ἀστρονομίας. Θέωνος εἰς τὸ η′ Πτολεμαίου συντάξεως, καὶ εἰς τὸ θ′ καὶ ι′, καὶ ἄλλα ἀστρονομικά.
99. Νικήτα Βιζαντίου κατὰ Μωάμεθ. Τοῦ αὐτοῦ ἔκθεσις κατασκευαστικὴ μετὰ ἀποδείξεως τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος.
100. Νικηφόρου τοῦ Βλεμίδου περὶ τῶν μετεώρων κεφάλεα λβ′.
101. Γεωργίου πόνημα τοῦ καὶ Πισσίδους περὶ θέρους, θαλάσσης, καὶ ἄλλων φυσικῶν καὶ ἠθικῶν.
102. Νικηφόρου τοῦ Βλεμίδου φιλοσοφικὸν καὶ ἀστρολογικόν.
103. Νικηφόρου πῶς δεῖ κατασκευάζειν ἀστρόλαβον.
104. Νικηφόρου τοῦ Γρηγορᾶ περὶ τῶν ὑβριζόντων τὴν ἀστρονομίαν.
105. Γεωργίου Γεμίστου πρὸς τὰς Σχολαρίου ὑπὲρ Ἀριστοτέλους ἀντιλήψεις.
106. Πολυβίου ἱστορίων λόγοι οἱ εὑρισκόμενοι.
107. Τιμαίου Λοκροῦ περὶ ψυχῆς κόσμου καὶ φύσεως. Πολέμων σοφιστής.
108. Πορφυρίου λογική, ἄνευ ἀρχῆς.
109. Παύλου Σιλεντιαρίου εἰς τὰ ἐν Πυθίοις θερμὰ σὺν ἐξηγήσει.
110. Πρόκλου Διαδόχου εἰς τὸν Παρμενίδην Πλάτωνος σὺν ἐξηγήσει.
111. Πτολεμαίου φύσεις ἀπλανῶν ἐπισημασιῶν.
112. Προθεωρία τῆς κλίμακος μετὰ ἐξηγήσεως.
113. Πεντάβιβλος τῆς μαθηματικῆς τέχνης.
114. Πορφυρίου τῶν πρὸς τὰ νοητὰ ἀφορμῶν κεφάλαια λγ′.
115. Πρόκλου Διαδόχου στοιχείωσις θεολογικὴ κεφάλαια σ′, *in alio* σια′.
116. Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα θεολογίας.
117. Πορφυρίου εἰς τὰ ἁρμονικὰ Πτολεμαίου.
118. Πορφυρίου εἰς τὰ δ′ πρῶτα κεφάλαια τῶν ἁρμονικῶν Πτολεμαίου.
119. Πτολεμαίου μουσικά.
120. Περὶ Θεοῦ φυσικαὶ ἀποδείξεις.
121. Πτολεμαίου τετράβιβλος σὺν ἐξηγήσει ἀνωνύμου.
122. Μαξίμου τοῦ Πλανούδου σχόλια τῆς ἀριθμητικῆς Διοφάντου, ἐν δυσὶ βιβλίοις. Ἕτερα σχόλια ἀνεπίγραφα. Ἕτερον συγγραμμάτιον τῆς ἀριθμητικῆς.
123. Στεφάνου φιλοσόφου ψηφοφορία πανσεληνιακῆς συζυγίας ἐκλειπτική, καὶ ἄλλα.
124. Σερήνου Ἀντίνσεως περὶ κυλίνδρου τομῆς βιβλία β′.
125. Σχόλια εἰς τὰ Εὐκλείδου στοιχεῖα βιβλία ιγ′.
126. Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν αὐτῶν.
127. Σχόλια εἰς τὸ πρῶτον συντάξεως βιβλίον Πτολεμαίου μετὰ σχημάτων μέχρι τοῦ ε′.
128. Σχόλια εἰς τὸ ιγ′ τῆς συντάξεως.
129. Συνεσίου φιλοσόφου εἰς τὴν βίβλον Δημοκρίτου ὡς ἐν σχολίοις.
130. Ὕμνοι μουσικοὶ κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων χρείαν.
131. Ὑψικλέους ἀναφορικός, ζήτει ἐν τῷ Ε, ΘΘ, Κ, Π.
132. Φίλωνος ἱστορία.

133. Φιλοστράτου εἰκόνες τεχνολογηθέντες παρὰ Μοσχοπούλου.
134. Φιλοστράτου Λημνίου εἰς τὸν 'Απολλωνίου βίον λόγοι η'.
135. Φιλοκαλία 'Ωριγένους.
136. Φιλοστράτου εἰς τὸν Τυανέα 'Απολλώνιον.
137. Χρονικὸν περιέχον βασιλείας ἀπ' Αὐγούστου μεχρὶ Τουρκῶν.
138. Χρονογραφικὸν τῶν 'Ελληνικῶν βασιλέων.
139. Ψέλλου εἰς τὸ τέχνη τεχνῶν, καὶ πῶς τὰ πάντα τῆς φιλοσοφίας ἐξήρτηται, καὶ ἄλλα 'Ιωάννου ὑπάτου.
140. Ψέλλου ἐξήγησις τῶν Χαλδαϊκῶν ῥητῶν, ζήτει ἐν τῷ N.
141. 'Ωριγένους ἀστρολάβιον.
142. 'Ωριγένους βιβλία ὀκτὼ κατὰ Κέλσου, [ζήτει ἐν τῷ Γ].

BODERBOLB REYMS

Quelque érudit, curieux de l'histoire de nos manuscrits français et de leurs anciens possesseurs, a peut-être déjà enregistré le nom de BODERBOLB REYMS. Ce nom nous est signalé par M. Ernest Martin au tome I de sa précieuse édition du *Roman de Renart*, préface, p. XII, dans la description qu'il fait du manuscrit G, manuscrit de la seconde moitié du XIVe siècle :

« G, à Paris, Bibliothèque nat., fonds franç. 1580 (ancien 7607/5 et auparavant 967). Au recto du premier feuillet de ce manuscrit on lit ces deux noms écrits par une main ancienne : *Boderbolb Reyms* ».

Le hasard d'une recherche m'ayant fait récemment examiner ce manuscrit d'importance secondaire, voici ce que je lus en haut et à droite de premier recto : ***CodexColb. 967 Regius 7607.***
5

On reconnaîtra-là sans peine les cotes ordinaires des manuscrits de Colbert passés à la Bibliothèque du Roi, inscrites (comme a bien voulu me le faire remarquer M. Omont) de la main un peu lourde de l'abbé de Targny, garde des manuscrits dans le second quart du XVIIIe siècle. Et l'on rendra au néant l'amateur ancien Boderbolb Reyms.

Mario ROQUES.